

**Липницький заклад загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів
Львівського району Львівської області**

**Виховання національної свідомості та патріотизму на уроках української
мови та літератури**

**З досвіду роботи
вчительки української мови та літератури
Жигайло Оксани Григорівни**

Опис досвіду роботи
вчителя української мови та літератури
Липницького ЗЗСО І-ІІІ ступенів
Жигайло Оксани Григорівни

Про себе

Я , Жигайло Оксана Григорівна , народилася 11 березня 1974 року в с.Липник , Жовківського району, Львівської області . У 1981 році пішла у перший клас Липницької ЗОШ І-ІІІ ступенів. У 1991 році вступила до Дрогобицького педінституту ім .І.Франка на філологічний факультет, відділення «Українська мова та література». У 1995 році закінчила повний курс за спеціальністю «Українська мова та література» з кваліфікацією вчитель української мови та літератури . З вересня 1993 року й до цього часу працюю в Липницькому ЗЗСО І-ІІІ ступенів . З 2016 року працюю вчителем української мови та літератури . Кваліфікаційна категорія – вища . Педагогічний стаж роботи –30 років.

Моє педагогічне кредо

Моїм педагогічним кредо є слова відомого українського поета Миколи Сингаївського:

*Учитись важко, а учить ще важче,
Але не мусиш зупинятись ти.
Як дітям віддаси усе найкраще,
То й сам сягнеш нової висоти.*

Методична проблема

Працюю над методичною проблемою **«Виховання національної свідомості і патріотизму на уроках української мови і літератури»**. Обрання такої теми пов'язане з подіями останніх років, адже в час, коли Україна в небезпеці, коли її землі топче важкий чобіт окупанта, коли наша Батьківщина стікає кров'ю, коли нівелюється приналежність людини до певної нації, виховання справжнього патріота набуває особливо важливого значення. Тому на уроках словесності я проводжу систематичну й ненастанну роботу в цьому пріоритетному напрямі. Вона полягає у забезпеченні умов для навчання й виховання особистості з розвиненою національно-патріотичною свідомістю; формуванні самоідентифікації індивіда зі своєю нацією; сприянні утвердженню цінностей історичної пам'яті, побудови на її засадах відповідної світоглядної

системи; у постійному закріпленні теоретичних знань та практичних умінь на уроках української мови та літератури, в позаурочний час.

Робота над формуванням національної свідомості та патріотизму проводиться в кожному класі, однак об'єм роботи різний і залежить від загальної підготовки учнів та специфіки програмового матеріалу з української мови. **Наприклад**, у 5 класі ми говоримо про значення мови в житті суспільства, про те, як вона з'явилася, даємо поняття державної мови. У 9 класі – це бесіда про процес і результат розвитку української мови в ході історичного становлення українського суспільства та його культури, функції мови в житті суспільства.

Для глибшого засвоєння теоретичного матеріалу з кожного розділу пропоную дітям цікаві, захоплюючі інноваційні форми навчальної діяльності: індивідуальні наукові розвідки, мовні проекти, мандрівки, лінгвістичні повідомлення. Використовую такі вправи, як моделювання ситуацій, які спонукають до самостійного мислительного дослідження, рольові ігри «Я – мовознавець, історик, літературознавець, журналіст тощо».

На уроках розвитку комунікативних умінь і навичок акцентую увагу учнів на тих думках, почуттях, що формують патріотизм, **наприклад**:

- *Чому українську мову називають солов'їною?*
- *Якого кольору слово «Україна»?*
- *Чого необхідно знати історію свого народу?*
- *Що ви знаєте про славних лицарів – запорожців? Хто такі сучасні лицарі*

На уроках словесності в різних класах пояснюю значення діалектних та застарілих слів, фразеологізмів, що сприяє поповненню словникового запасу учнів; звертаю увагу на вивчення українського побуту: старовинні речі, їх призначення, народний одяг, його символічні елементи. **Наприклад**, для українського народу здавна традиційним оберегом була вишиванка. У 9 класі після написання переказу розповідного тексту про виконання певних дій у художньому стилі, пропоную учням скласти твір на тему «Сорочку мені мама вишивала».

Крім того, використовую елементи народознавства на уроках української мови і літератури у вигляді ілюстративного матеріалу, проводжу спеціальні інтегровані уроки. **Наприклад**, на уроках позакласного читання ознайомлюю дітей з українськими легендами, героїчними піснями і думами, традиційними святами українського народу: національними, обрядовими, релігійними, залучаю дітей до активної участі в них.

Під час проведеної роботи учні вчаться систематизувати матеріал про фольклорні символи українців: вишиванка, чоботи, рушник, вінок, зозуля, барвінок, верба, дуб, калина, тополя, блискавка тощо.

Школярі із захопленням знайомляться з народними звичаями та обрядами, так майстерно виписаними українським народом та митцями. Особливу цікавість і симпатію в учнів викликає образ українського козака – захисника Батьківщини від чужоземних загарбників, носія високої національної свідомості та глибокої духовності. Козацька педагогіка формувала в підростаючих поколіннях українців синівську вірність рідній землі. **Наприклад**, під час вивчення історичних пісень у 9 класі на уроках української літератури використовую дидактичний матеріал про славних лицарів України, відеоролики, в яких акцентовано увагу на силі та патріотичних почуттях козаків.

На мою думку, успіх національного виховання значною мірою залежить від національної культури батьків та педагогів. Спрямованість патріотичного виховання на загальний особистісний розвиток школяра, його неперервність у педагогічному процесі, багатоманітність напрямів і методів вимагає високопрофесійної та моральної культури вчителя, гуманістичної спрямованості його педагогічної діяльності, вміння розуміти учня і діяти спільно з ним. Результатом такої роботи може стати вищий рівень виховання національної самосвідомості, здатність учнів до морального самовдосконалення. Вважаю, що саме на уроках української мови та літератури потрібно прививати дітям любов і повагу до ближнього, а також щирість, привітність, співпереживання, бажання допомагати тим, хто цього потребує. Найбільше практично застосовую ці вміння на уроках розвитку зв'язного мовлення, літератури рідного краю та позакласного читання.

Мої педагогічні погляди

За Державним стандартом повної загальної середньої освіти завданнями освітньої галузі «Мови і літератури» в школі є «...формування гуманістичного світогляду, духовного світу учня, його моралі, загальної культури, особистісних рис громадянина України, який усвідомлює свою належність до світової спільноти». Саме тому на своїх уроках намагаюся докласти максимум зусиль для виконання цих завдань.

В Етичному Кодексі українського вчителя зазначено: «Обов'язок учителя перед суспільством – свідомо оцінити роль, яку він може взяти на себе в конкретному випадку залежно від своєї компетентності, інтелекту, обставин та середовища». Я вважаю, що сучасний учитель української мови – це учитель, який докорінно переосмислив свою роль у навчально-виховному процесі з урахуванням новітніх рис суспільства: розвиток комп'ютерного інтелекту та усвідомлення, що мова є основним засобом спілкування та інструментом для досягнення успіху. Орієнтуючись саме на такі принципи та завдання сучасного педагога, я підходжу до роботи з учнями.

На мою думку, я належу до щасливих людей, адже, навчаючи, маю змогу навчатися, вдосконалюватися сама, шукати творчі підходи до педагогічних проблем, повноцінно використовуючи свій творчий потенціал. Життя доводить, що в складних умовах саме творча, креативна людина найкраще працює та орієнтується, тому і я стараюся виховати в собі рішучість, вміння не зупинятися на досягнутому, сміливо мислити, бачити за межі того, що бачать сучасники і бачили попередники.

Уроки української мови і літератури для мене – не лише можливість пізнавати душу мого народу, насолоджуватися мелодійністю його мови, захоплюватися неперевершеною творчістю його корифеїв, а й напружена, науково організована й результативна праця всіх учнів у співтворчості з учителем. Саме вона розвиває творчі здібності школярів, диференціює та індивідуалізує процес навчання, стимулює роботу з додатковою літературою, розвиває аналітичне мислення, вміння робити узагальнення, формує в учнів навички самооцінки та самоконтролю своєї навчальної діяльності

Для поглиблення свого педагогічного досвіду черпаю новітню інформацію із платформ «Всеосвіта», «На Урок», «Едера».

Інтерактивні технології на моїх уроках

На мою думку, саме використання інтерактивних технологій на уроках української мови і літератури найбільш повно забезпечує комфортні, безконфліктні й сприятливі умови розвитку учнів, всебічно реалізує їх природний потенціал, виховує особистість, здатну до самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення. За допомогою інтерактивних вправ можна глибше осмислити актуальні явища громадського, культурного, міжнародного життя, навчитися поважати власну думку, зрозуміти, що не завжди те, що висловлює більшість, є істиною. Інтерактивне навчання є однією з найбільш гнучких форм включення кожного учня в роботу, забезпечує перехід від простих до складних завдань, вчить використовувати не готові знання, а здобувати їх із власного досвіду, що веде до розвитку творчого мислення. Найхарактернішою ознакою формацією такого способу пізнання (інтерактивних технологій) є те, що активними співтворцями навчально-виховного процесу стають самі учні. Кожен школяр долучається до співпраці в колективній, груповій діяльності. Учень і вчитель стають рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчально-виховного процесу.

Під час такого спільного пошуку здійснюється обмін думками, знаннями, способами діяльності, внаслідок чого відбувається рефлексія, оцінювання здобутих результатів. Учні усвідомлюють, чого вони досягли на певній сходинці пізнання, що вони знають, уміють, як виражають своє емоційне ставлення до

об'єкта навчання, як володіють оцінними судженнями, як збагатився їхній особистісний досвід творчої діяльності.

Інтерактивна діяльність ґрунтується на діалогічному спілкуванні, яке сприяє взаєморозумінню, взаємодії, спільному розв'язанню загальних, проте важливих для кожного учасника завдань. Учні перебувають у режимі бесіди, діалогу з чим-небудь чи з ким-небудь: з художнім текстом, уявним автором, літературним героєм, критиком, реальним товаришем, учителем тощо.

На своїх уроках не просто хочу дати суму знань, а формую життєву компетентність як самоздатність особистості до оптимальних дій, що базуються на знаннях, досвіді, цінностях, здобутих завдяки навчанню. На уроках рідної мови учні не тільки засвоюють знання з лінгвістики, а й навчаються спілкуватися, самовиражатися, висловлювати свою думку, відстоювати її. Інтелект без душі мало чого вартий, тому намагаюся в кожному учневі будувати духовний храм. Адже саме високодуховна людина дбатиме не тільки про себе, а й про добробут рідної землі. На уроках української літератури виховую гордість за свій народ, віру у краще майбутнє нашої держави.

Однією з важливих умов навчання є зацікавленість учнів. **Атмосферу зацікавленості створюю такими методами:**

- **нестандартним формулюванням теми уроку**, наприклад: «Недосяжна і нерозгадана (життя і творчість Ліни Костенко, 7 клас)»; «У майстерні слова (способи творення іменників, 6 клас)» тощо;
- **повідомлення незвичної форми уроку**: урок-подорож, урок-гра, урок-літературний суд, урок-дослідження, урок-ярмарок, урок-КВК;
- **оригінальним вступом**;
- **визначенням виду роботи учнів на певних етапах уроку**: робота в парах, у групах;
- **умілим добором методичних прийомів**;
- **використанням музики й живопису, які сприяють розвитку уяви, викликають різноманітні асоціації**.

Використання інтерактивного навчання дозволяє значно збільшити відсоток засвоєння інформації. У процесі навчання виступаю як рівноправний партнер учнів, виконую організаційні та консультаційні функції. Залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності учнів **практикую проведення таких нетрадиційних уроків:**

- інтегровані («Погляд з минулого у майбутнє» (І. Франко. Повість «Захар Беркут»), 7 клас);
- у формі змагання: вікторина, лінгвістичний турнір, конкурс знавців творчості, естафета, ділова або рольова гра;
- уроки, що імітують культурні заходи: заочна екскурсія, урок-подорож (урок-подорож «Повторення вивченого матеріалу. Мандрівка в країну

«Морфологію», 6 клас; урок-ярмарок «Усний твір розповідного характеру в художньому стилі про виконання певних дій на основі власних спостережень», 9 клас);

- уроки із застосуванням фантазії: урок-казка, урок-сюрприз, (урок-казка «Частини мови; основні способи їх розпізнавання», 5 клас).

- уроки, засновані на відомих у суспільній практиці жанрах, формах і методах роботи: лінгвістичне дослідження, аналіз філологічних матеріалів, історичний коментар, рецензія, репортаж, інтерв'ю, диспут (урок-диспут «У чому щастя людини? (за оповіданням О. Стороженка «Скарб», 7 клас).

Методи та прийоми, які використовую в роботі

На уроках української мови та літератури використовую такі інтерактивні методи та прийоми:

«Знайди помилку». Свідомо допускаю в прочитаному або написаному заздалегідь тексті чи реченні помилку, яку потрібно помітити.

«Словограй». Кожній команді пропоную кілька карток з написаними словами. Завдання: першій команді з-поміж карток вибрати ті, на яких слова написані правильно, другій команді – ті, на яких слова написані неправильно.

«Загадкова торбинка». Гра сприяє активізації та розвитку розумових і мовленнєвих здібностей учнів, мислення, пам'яті, виробленню уваги, спостережливості. Учасники команд по черзі витягають з торбинки номерки запитань, на які мають дати відповідь. Якщо команда не знає відповіді, на допомогу приходять суперники і заробляють собі додатковий бал.

Дубль-диктант. Диктую слова з орфограмами, а учні повинні зразу ж записувати слова на те саме правило.

Кросвордний диктант. Диктую не саме слово, а його тлумачення, учні записують відповідь.

Літературний диктант. Пропоную 15-25 запитань з теми, учні записують відповіді, а потім один одному перевіряють роботу і виставляють оцінки.

«Мікрофон». Ставлю запитання класові та пропоную певний предмет (ручку, олівець), що виконуватиме роль уявного мікрофона. Учні передають його один одному, по черзі беручи слово.

«Мозковий штурм». Чітко формулюю проблемне питання. Пропоную всім висловити ідеї, коментарі, пов'язані з цією проблемою. Діти записують усі пропозиції на аркуші паперу. Наприкінці обговорюємо й оцінюємо запропоновані ідеї.

Робота в малих групах. Об'єдную учнів у групи. Даю кожній групі конкретне завдання. Стежу за роботою в групах, надаю необхідну допомогу. Групи представляють результати колективної діяльності.

«Займи позицію». На дошці плакати «за», «проти», «це складне питання». Пропоную учням висловити власну позицію щодо матеріалу уроку. Вибираю декількох учасників і прошу їх обґрунтувати свою позицію.

«Незакінчене речення». Завдання може бути усним і письмовим. Наприклад: «Для мене сьогодні важливим було...», «Сьогодні я навчився...».

«Мислитель». Даю учням завдання скласти сенкан до певного поняття. Потім вони обмінюються творчими роботами в парах чи групах з подальшим аналізом та оцінюванням їх.

Робота в парах «Пограємось у слова». Один учень записує іменник, а другі добирають до нього прикметник тощо. Можна розширити кількість учасників групи, що передбачатиме добір або інших прикметників, або слів інших частин мови.

Робота в малих групах «Єдинопочаток». Учні складають тексти, в яких усі слова починаються з тієї самої літери.

«Запитання в подарунок». Учні мають сформулювати щонайбільшу кількість запитань за темою уроку, потім обмінюються запитаннями й готують на них відповіді.

«Розмалуй речення». Для учнів 5 класу пропоную непоширені речення, які учні повинні доповнити другорядними членами.

«Мовний етикет». Робота у групах. Завдання: в коротких діалогах озвучити вітання з друзями, прощання з батьками, запрошення на день народження, розмова по телефону.

«Емоджі» .Відображення змісту вірша за допомогою смайликів.

«Колаж». Встановлення відповідності між сюжетними малюнками та уривками твору з метою посилення сприйняття сюжету.

«Метод проєктів». Система навчання, за якою учні здобувають знання у процесі планування і виконання практичних, творчих завдань.

«Постер». Художньо-наукове оформлення плаката з метою кращого засвоєння навчального матеріалу.

«Філологічний баскетбол». Учні стають в коло, вчитель – посередині. Вчитель ставить учню запитання і кидає м'яча, учень відповідає і відкидає його вчителю назад.

«Мовний експрес». Учні по черзі ставлять один одному запитання (від першої партії до останньої), а потім повертаються назад (від останньої до першої).

«Гарячий стілець». Учень сідає на стілець і відповідає на питання однокласників, уявляючи себе в ролі когось із героїв твору, який вивчається. Завдання учня – максимально увійти в роль.

«Філологічна естафета». Учні ставлять один одному запитання, передаючи якийсь предмет (ручку, кубик).

«Сенкан», «Інформаційне гроно»

Уроки української літератури проводжу з використанням інтеграції знань учнів з історії, українознавства тощо. Використовую і музичне оформлення уривків з тексту, віршів, ілюстрування прочитаного тексту, виконувати пошукову роботу, проблемно-пошукові завдання, лінгвістичне дослідження, тести, поетичну хвилинку, лінгвістичне спостереження, роботу з таблицями, огляд-конкурс, мінілекції, творчий диктант, написання листа улюбленому герою чи автору. На уроках до роботи стараюся залучати (тією чи іншою мірою) всіх учасників навчального процесу. Нові технології навчання спрямовані на розвиток в учнів здатності бачити проблеми, виявляти суперечності, висувати оригінальні ідеї. На кожному уроці даю учням час для роздуму, переживання, вибору позиції і обов'язково словесного озвучення.

На уроках мови та літератури практикую ще й використання різноманітних ігрових завдань. Вважаю, що вони сприяють підвищенню творчої діяльності учнів. По-перше, такі завдання здебільшого є пошуковими. Вони ставлять учня перед необхідністю самостійно знаходити шляхи розв'язання, а отже, розпізнавати, аналізувати мовні факти, зіставляти їх і формулювати висновки. А це розвиває творчі здібності школяра, увагу, ініціативність. По-друге, робота з ігровими завданнями створює позитивну мотивацію навчання, пробуджує бажання знати. По-третє, самостійно відкриваючи для себе певні мовні явища, учень дістає задоволення, впевненість у своїх здібностях, що зумовлює самореалізацію особистості.

Цьому сприяє цілий спектр лінгвістичних ігор: *кресворд, вікторина, аукціон, мовний конкурс, лінгвістична загадка, ребус, «Ти – редактор», «Спіймай помилку», «Вірю – не вірю», «Найрозумніший», «Хто швидше», «Ти – учитель» тощо.*

Вважаю, що такі ігри можна використовувати на будь-якому етапі уроку. ***Наприклад,*** у 5 класі при вивченні теми «Антоніми» під час актуалізації опорних знань пропоную учням ігрове завдання «Відгадай загадку» :

Куций хвіст і довгі ноги.

Уночі і вдень – тривоги.

Миру й спокою не знаю:

Всіх боюся, утікаю. (Заєць)

Підкреслюю крейдою різних кольорів пари слів (куций – довгі, уночі – вдень, тривоги - спокою).

На етапі формування вмінь і навичок у 5 класі при вивченні теми «Вживання апострофа» пропоную учням розв'язати ребуси, пояснити написання даних слів (7Я (сім'я), гір під я (підгір'я).

Під час вивчення теми «Фразеологізми» у 5 класі пропоную гру «Аукціон». Проводиться у формі аукціону або естафети: за 3 – 4 хв. учні

повинні назвати якомога більше фразеологізмів зі словами: голова, язик, око, зуби, ноги.

Під час вивчення теми «Вимова наголошених і ненаголошених голосних. Ненаголошені [е], [и], [о] у коренях слів» у 5 класі використовую гру «Орфографічна естафета». Клас ділиться на команди (за рядами). На дошці записую слово з орфограмою (наприклад, директор). Кожен член команди повинен написати слово з орфограмою, яке б починалося буквою, на яку закінчилося попереднє. Виграє команда, що швидше впорається із завданням. (Наприклад: директор – рукавичка - ательє...).

Робота над поповненням матеріалів кабінету української мови і літератури

Разом із колегами-філологами регулярно поповнюю кабінет української мови та літератури словниками, художньою літературою, методичними посібниками, таблицями, дидактичними матеріалами, цікавими статтями про письменників із періодичної преси. Серед моїх напрацювань можу назвати такі:

- Розробка системи додаткових вправ до окремих уроків української мови у 5-6 класах;
- розробка мультимедійних презентації до уроків української літератури у 5-6 ,7 класах;
- створення метафоричних картів до творів з української літератури для 9 класу ;
- створення емоджі поезій В.Сосюри

Мої виховні заходи

Завжди великого значення надаю виховній роботі, як під час уроків, так і в позаурочний час. Надзвичайно люблю готувати і проводити виховні заходи, адже саме такий вид роботи допомагає краще пізнати учнів, зрозуміти їхні уподобання та інтереси. Основна мета моєї виховної роботи – виховання у школярів поваги до рідної мови, прагнення вивчати її, розуміння того, що розмовляти правильно українською мовою – це престижно. Виховні заходи проводжу за власними сценаріями. За цей час написала чимало оригінальних віршованих сценаріїв . Їх можна використовувати в позакласній роботі так як окремі елементи уроків.

Мої успіхи та досягнення

Щороку мої учні беруть участь в олімпіаді з української мови і літератури, мовно-літературному конкурсі ім. Т. Шевченка, конкурсі знавців української мови ім. П. Яцика, конкурсі читців патріотичної поезії та авторської поезії «Сурми звитяги» та інших. *За цей час отримали такі результати:*

- Саламаха Ярина (II місце у конкурсі читців поезій ім.Т.Шевченка ,номінація «Авторська поезія»,2022р.)
- Жук Марія (I місце у конкурсі «Сурми звитяги» ,номінація «Авторська поезія»,2022р.)
- Пунь Ірина (I місце у конкурсі читців поезій ім.Т .Шевченка ,номінація «Авторська поезія»,2023р.)
- Пунь Ірина (II місце у конкурсі «Сурми звитяги» ,номінація «Авторська поезія» ,2023р.)
- Васечко Олена (II місце в олімпіаді з української літератури ,2023р.)
- Солтис Микола (I місце в олімпіаді з української мови та літератури ,2023р.)
- Солтис Микола (II місце в районній олімпіаді з української мови та літератури,2023р.)
- Солтис Микола (II місце в районному конкурсі з знавців української мови ім. Петра Яцика, 2024 р.)
- Солтис Микола (III місце в регіональному(обласному)конкурсі знавців української мови та літератури, 2024 р.)
- Васечко Олена (II місце в олімпіаді з української мови та літератури, 2025 р.)
- Солтис Микола (I місце в конкурсі знавців української мови ім. Петра Яцика, 2025 р.)
- Лазар Вероніка (III місце в мовно-літературному конкурсі ім. Тараса Шевченка, 2025 р.)

Мої публікації

Часто публікую свої розробки матеріалів на сайтах «На Урок» та «Всеосвіта»(додаток 1)

Світ моїх захоплень

Окрім школи, моїм захопленням є світ поезії. Вірші надзвичайно люблю читати, а також сама їх пишу. Зокрема з моїми поезіями учні школи неодноразово виступали на конкурсі читців патріотичної поезії «Сурми звитяги» та конкурсі «Читці поезії Т.Г.Шевченка» в номінації «Авторська поезія».

